

zitten blijven tot het er staat....'

Dit woordgrapje van Kees van Kooten was de slotzin van een tekst op één van de leeskaarten die op veel basisscholen werden gebruikt om te bepalen 'hoe goed' een kind hardop technisch kon lezen. Tientallen kinderen heb ik deze tekst horen lezen en steeds weer heb ik ze gevraagd of ze snaptten wat er bedoeld werd met dat laatste zinnetje. Er was geen kind die het begreep, er kon zelfs geen lachje af als ik probeerde het in eenvoudige woorden uit te leggen. Dat zinnetje van Kees van Kooten maakt al duidelijk dat iets grappig vinden ook van de leeftijd kan afhangen.

Wie over humor schrijft in kinderboeken zal dat dus in gedachten moeten houden en – het is in het vorige StOKpaardje al genoemd -: 'Humor is persoonlijk' en 'Wat vroeger leuk was, is misschien vandaag ontzettend flauw'. Toch vond Joyce Noordergraaf het een uitdaging om voor het laatste StOKpaardje van dit jaar de humor in een stel Sinterklaasverhalen onder de loep te nemen. Ze gaf haar artikel de naam 'Sinterklaas en humor' mee. Ook Diederik Gerth van Wijk doopte zijn pen in inkt met humorspatjes met zijn herinneringen aan Bob Evers.

Verder schrijft Bram van IJperen in 'Assorti' over een aantal voetbalboeken en heeft Lot van den Akker een paar boeken uit een schenking van de Koninklijke Bibliotheek op een rijtje gezet en behandelt zij één daarvan in een aparte boekbespreking.

Veel leesplezier gewenst!

Gerrie Halsema

Sinterklaas en humor

De zwartepietdiscussie is rondom de rechtszaak met de blokkeerfriezen weer losgebarsten. Het is een goede vraag of deze discussie nu ook moet doordringen tot het StOKpaardje. Liever niet, zult u misschien denken, maar de uitgave van het StOKpaardje valt midden in de sinterklaastijd en het StOK heeft een grote collectie sinterklaasboeken in het bezit. Dus daar valt wel iets over te zeggen.

Bovendien is het jaarthema humor en het leek mij wel een goed idee om als tegenwicht van alle serieuze discussie ook eens naar de rol van humor in het sinterklaasverhaal te kijken.

Bij de discussie wordt er heel vaak over traditie gesproken maar wat houdt deze traditie in? Wordt het sinterklaasfeest al tientallen of honderden jaren op dezelfde wijze gevierd of is er meer sprake van een voortdurende verandering? En is deze verandering terug te vinden in de oude kinderboeken?

Ik wil terug naar 1850. Een ijkpunt voor de moderne manier van Sinterklaas vieren, want in dat jaar verscheen het boekje van 'schoolhouder' (hoofdonderwijzer) Jan Schenkman.

Het boekje van Schenkman bestaat uit versjes en kleurplaten. Voor die tijd luchtig en met humor geschreven. Het begint met een nu wel heel bekend versje, dat pas later op muziek werd gezet: Zie ginds komt de stoomboot. Ook de intocht is een nieuw begrip en de zak voor stoute kinderen. In de eerste uitgave ziet het knechtje eruit als een zwarte matroos. In de volgende uitgave verschijnt zwarte piet zoals wij hem nu kennen. Jan Schenkman beeldde hem uit als een Moortje, een zwarte page, zoals die op schilderijen stond afgebeeld. In Spanje was het hebben van zo'n zwarte knecht gebruikelijk bij de zeer rijken. Waarom Schenkman hiervoor heeft gekozen is niet duidelijk. Misschien vond hij het wel gewoon een mooi figuur en het paste goed bij Spanje.

Het in 1922 verschenen boek *Sinterklaas Avond voor broer en zus* begint met een vertelling van Meester Bellaart. *Hoe het kwam dat Sinterklaas, Pieterbaas in dienst nam.*

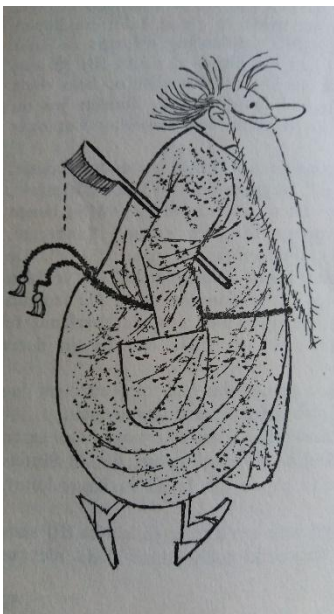
Hierin vindt de Sint langs de kant van de weg een arm zwart jongetje uit Granada dat, moe van zijn vele werk, in slaap was gevallen. Sint neemt hem mee naar huis. Als hij de volgende ochtend wakker wordt gaat hij gelijk aan het werk voor Sinterklaas. Deze is hier zo tevreden over dat hij hem in dienst neemt. Dat komt voor de Sint mooi uit, want hij wordt te oud om het werk alleen te doen. Hij laat door een kleermaker een mooi kostuum maken.

Humor in de sinterklaasverhalen

Voor de oudere sinterklaasverhalen zijn vaak erg belerend. Toch is er ook sprake van humor. Bij Jan Schenkman keert de Sint terug naar Spanje in een luchtballon. Toch jammer dat dit geen traditie is geworden. Een ander voorbeeld is het boek van Henriette van Eyk. *Sinterklaas blijft een zomer over.*

Eerste druk, 1940. Het boek begint ermee dat Sinterklaas een advertentie plaatst voor een opvolger. Dat blijkt echter niet zo eenvoudig. Uiteindelijk vindt hij tien mannetjes uit het Ouweherenhuis bereid de taak over te nemen. Ieder mannetje kan wel iets. De ene kan paardrijden, de ander klimmen, weer een ander heeft een lange baard. Zo heeft hij tien hulpsinterklazen.

De volgende zomer in Spanje, krijgt de Sint het idee om veel eerder naar Nederland te reizen. Hij wil echter niet als Sinterklaas, maar als gewone man. Hij trekt een grijs pak aan en noemt zich Meneer Philippos Carlos. Een hondje, een grijze kat, een hommeltje en een tor gaan met hem mee. Hij neemt zijn intrek in een klein pensionnetje genaamd Golfklots in het plaatsje Hondwijk aan zee. Dankzij een praatgrage distel zijn de dorpsbewoners al vlug op de hoogte.

Dit boek combineert humor en fantasie, maar is toch ook belerend. Alleen voor de goede kinderen is het feest. De stoute kinderen, onder leiding van jongetje Hadewyn, pikken dit echter niet en ontvoeren Sinterklaas. Gelukkig redden de goede kinderen Sinterklaas met hulp van de dieren. De stoute kinderen krijgen als straf van Sint een jaar lang geen beleg op hun brood. Aan het slot van het boek is er een sinterklaasfeest voor de goede dieren.

Waar ook humor is te vinden zijn de verhalen en versjes van Mies Bouhuys eind jaren vijftig.

Bijvoorbeeld in het boek *Stippe Stappe*. Een bundel met verhalen en versjes. In het eerste verhaal is Sinterklaas op weg naar Nederland. Iedereen is moe van al het inladen en diep in slaap.

Behalve de stuurpiet aan het roer, maar die heeft kiespijn. Hij gaat naar de Sint voor een drankje maar wil hem niet wakker. Dus pakt hij het drankje dat op het nachtkastje staat. Dat zal vast wel goed werken. Maar het is een slaapdrankje en de stuurpiet valt in een diepe slaap waardoor de boot helemaal de verkeerde kant op vaart. Ze komen aan op een zonnig eiland met apen.

In het volgende verhaal is Sinterklaas zijn grote boek kwijt. De Pieten gaan de cadeautjes dan maar op de gok uitdelen en zo krijgt iedereen een volkomen verkeerd pakje. De kinderen gaan de Pieten helpen en vinden zo eindelijk ook het grote boek dat per ongeluk door één van de Pieten als cadeautje was ingepakt.

In het verhaal met als titel *Schimmel is zoek*, wil Sinterklaas aan zijn intocht beginnen, maar ineens is zijn schimmel verdwenen. Waar de pieten ook zochten, ze vonden hem niet. Uiteindelijk kwam de Sint bij het circus aan waar hij vele kinderen hoorde lachen. Hij ging kijken en wie trof hij daar aan? Zijn paard. Hij verving de zieke paarden.

Eén van de versjes gaat over een domme Piet die bij een school in plaats van een zak met chocolade kikkers, echte kikkers brengt. Een ander over Heintje die de Sint 's nachts helpt met wegwijzen en uitdelen van de pakjes. Het versje behandelt de uren en is dus -naast grappig- vooral leerzaam. Ook dit boek eindigt met een verhaal waarin de dieren Sinterklaas viëren.

Een ander boek uit die tijd is het door Harriet Laurey geschreven *Sinterklaas en de struikrovers*, waarin Sinterklaas samen met zijn jongste knecht Carlito diens moeder gaat bezoeken in een nieuwe rode Jeep die Carlito speciaal voor de Sint heeft gebouwd.

De auto loopt echter vast waarna zij gaan lopen en verdwaald raken in het bos. Uiteindelijk komen zij terecht bij een rovershol waar de pakjes ook nog worden gestolen. Gelukkig loopt het allemaal goed af en worden de rovers nieuwe hulpen voor Sinterklaas. Dat gaat natuurlijk niet zomaar. Met veel humor wordt beschreven hoe de rovers op het goede pad worden gebracht. Als wachtwoord voor het rovershol zegt de Sint: "Sinterklaas kapoentje" en de rovers doen open omdat ze denken dat de andere rover hen voor de gek houdt. Maar... dan komt de Sint met zijn knecht Carlito binnen. Eerst reageren de rovers erg boos maar Sinterklaas blijft keurig en vriendelijk. Uiteindelijk geven de rovers zich gewonnen.

Citaat: Carlito voelde naast zich op de grond naar de zak maar toen hij die te pakken had, waren de pakjes er uit verdwenen! Zachtjes fluisterde hij het in Sinterklaas z'n oor. "Héééé, da's vreemd," zei die, "Zeg beste kerels, weten jullie misschien waar ze zijn kunnen? Vier pakjes zaten er in de zak en nou is die leeg."

Onderzoekend keek rover Cordobar zijn vrienden aan, toen kuchte hij even, klapte in zijn handen en bromde: "Allee, terug ermee jongens! Op tafel verzamelen!" Onmiddellijk verschenen er vier paar handen op tafel, in elk paar een pakje! Cordobar zelf had het grootste... met een zucht schoof hij alles naar Sinterklaas toe. "Neem me niet kwalijk, Sinterklaas, maar het is zo ons vak, begrijpt u wel. Hou ze nou maar goed bij u, anders beginnen we misschien weer opnieuw!"

Aan het eind van het boek zit een mooie boodschap: het is leuker te geven dan te nemen, ook voor een struikrover.

Conclusie

Naast het moraliserende en pedagogische element, zeker in de oudere verhalen, is er ook ruimte voor humor en veel fantasie. Het is voor deze tijd wel heel vreemd hoe er met woorden als zwarte, Moortje of negerknecht wordt gestrooid. Tegenwoordig wordt er heel anders over Zwarte Piet gedacht en geschreven en ziet hij er anders uit. In de oude boeken die ik voor dit artikel heb gebruikt ben ik

nergens tegengekomen dat Piet zwart was vanwege de schoorsteen. Wel werd hij negerknecht genoemd of werd een Moorse afkomst vermeld. Er werd wel met respect over hem geschreven. Hij werkte hard en vaak was hij een echte hulp voor Sinterklaas, soms dom maar ook vaak dapper. We kunnen een nieuwe Piet creëren en eigenlijk hebben we dat al gedaan. Het lijkt mij belangrijk om alles in de tijd te zien waarin iets is geschreven en gebruikt. Traditie is aan verandering onderhevig en dat is een goede zaak. Dat geldt voor humor en voor de rol van Zwarte Piet. Laten we het sinterklaasfeest vooral met humor blijven benaderen.

Joyce Noordergraaf

Bronnen:

Willem Koops, Madelon Pieper en Eugenie Boer (red.) (2009) *Sinterklaas verklaard*. B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam.

Marie-José Wouters. (2e druk 2009) *Sinterklaas Lexicon*. Becht Haarlem.

Besproken boeken

Jan Schenkman (1850) *Sint Nikolaas en zijn knecht*. Amsterdam

P.F. Bellaart, Ida Heijermans, Emmy van Lokhorst (1922) *Sinterklaas Avond voor broer en zus*. Meulenhof Amsterdam.

Henriette van Eyk (1971) *Sinterklaas Blijft een zomer over*. Westfriesland Hoorn (1e druk 1940)

Harriet Laurey (1958) *Sinterklaas en de Struikrovers*. Uitgeversmaatschappij Holland Amsterdam

Mies Bouhuys (1957) *Stippe stappe*. Uitgeversmaatschappij Holland – Amsterdam

Een digitale versie van het boekje van Jan schenkman is te vinden op de website van het KB.

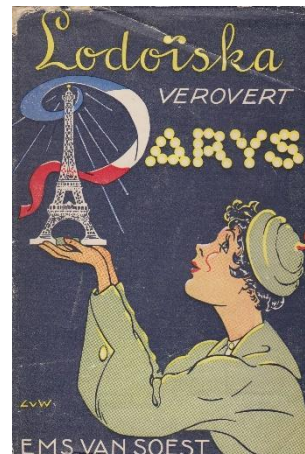
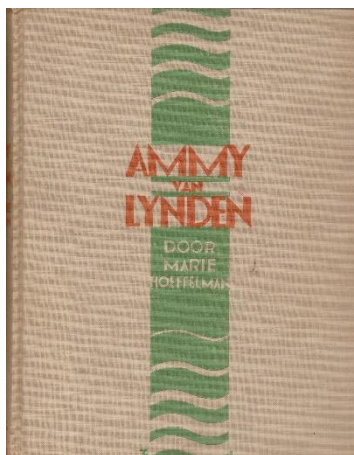
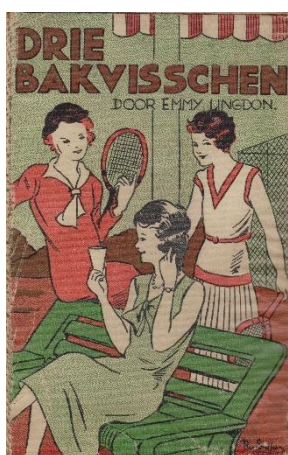
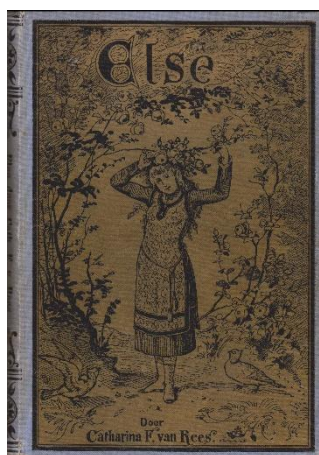
Recente schenking van de KB

In augustus, toen we middenin de verhuizing zaten, ontvingen we van de Koninklijke Bibliotheek een grote schenking van wel tien dozen overvloedige boeken. We mochten deze boeken selecteren uit een assortiment dat bestemd was voor een project in Leeuwarden.

Maar hoe weet je in één middag welke boeken we wel of niet in de collectie hebben? De enige oplossing was op dat moment om met een paar mensen elk boek te beoordelen met als criterium: op het oog bekend of onbekend. Een moeilijke opgave, waarbij we bij twijfel het betreffende boek hebben gehouden.

Bij nadere beschouwing zitten er toch nog aardig wat dubbele exemplaren tussen, maar onderstaande boeken hadden we nog niet:

Else, een verhaal voor meisjes door Catharina F. van Rees. Met vier zwart/wit platen door een niet genoemde illustrator. Uitgegeven in 1883 door Henri J. Stenberg te 's Gravenhage. 160 pagina's. Afmetingen 13 bij 19 cm. Genre: avonturen, meisjesroman.

Drie Bakvisschen door Emmy Lingdon, illustrator onbekend Nr.1247. Omslagtekening door Rie Scheffers. Uitgegeven in ca. 1930 door niet nader genoemde uitgever. 158 pagina's. Afmetingen 13 bij 21 cm. Genre : meisjesboek.

De baantjes van Mia Reitsma door A. Van Oordt met tekeningen van Willi Bredijk. Uitgegeven in 1936 bij Valkhoff & Co te Amersfoort. 223 pagina's. Afmetingen: 16 bij 24 cm. Genre: oudere meisjes. (zie Boekbespreking door Lot van den Akker)

Ammy van Lynden door Marie Hoeffelman en geïllustreerd door Titus Leeser. Uitgegeven in 1930 bij L. J. Veen te Amsterdam. 244 pagina's. Afmetingen: 17 bij 23 cm. Genre: oudere meisjes.

Lodoïska veroverd Parijs door Ems van Soest met omslag en tekeningen van Lida van Wedell. Uitgegeven in 1951 door 'Boek en periodiek' te Den Haag. 221 pagina's. Afmetingen: 15 bij 22 cm. Genre: meisjesboek, Frankrijk.

Turbulentie in trein en taxi

Anekdote, Beschouwing of Column over Willy van der Heide

Toen de redactie besloot dat het StOKpaardje dit jaar humor als thema zou hebben riep ik dat ik wel een anekdote over Willy van der Heide, de auteur van de Bob-Eversserie, kon bijdragen, en nu krijg ik de indruk dat ze een doorwrochte beschouwing over zijn leven en werken van me verwachten. Helaas, daar weet ik te weinig voor, en dit afgelopen jaar was ik ook veel te druk met de verhuizing van StOK naar Lochem om de serie te herlezen en me verder te verdiepen. Dit stukje zal dan ook meer het karakter van een column krijgen, en ik ben bang dat u misschien meer over mij dan over Willy van der Heide zult leren.

De kennismaking

Mijn eerste Bob-Eversboek las ik in 1965, toen ik een jaar of zes, zeven was. Ik weet dat zo goed, omdat mijn vader in 1964 was overleden en mijn moeder met mij verhuisde van Madrid, waar hij bijna dertig jaar gewoond had, naar haar geboorteplaats Den Haag. We kwamen aanvankelijk terecht in een pension aan het Sweelinckplein, en het ruime jaar dat we daar verbleven heb ik grotendeels plat liggend op bed doorgebracht. Dat was namelijk de toen gangbare behandeling voor de ziekte van Perthus, een ontsteking in de heup, die ik na de verhuizing had opgelopen. Ik had dus alle tijd om alles te lezen wat los en vast zat. En toen ik door de kinderboeken van A.D. Hildebrand, Jean Dulieu en Annie M.G. Schmidt -die daar gelukkig ruim voorhanden waren- heen was, kreeg ik een boek voor de wat oudere jeugd aangereikt. Ik kon me er vier dingen van herinneren:

Ten eerste, dat ik het liggend in de zonnige zitkamer aan het Sweelinckplein las; januari 1966 zouden we naar een donkere uitbouw aan de Tweede Schuytstraat verhuizen dus het moet de zomer van 1965 zijn geweest. Bovendien ging ik toen overdag weer naar school, en 's middags en 's avonds las ik vooral Karl May. Zodoende kan ik het moment van kennismaken redelijk reconstrueren.

Ten tweede, dat de hoofdpersonen er een zakje met juwelen zochten dat door de dief in de stortbak van een wc in een Amerikaans warenhuis was verstopt. Dat idee vervulde me met diep afgrijzen: wc's waren vies, en voor mijn gevoel kon die viezigheid als er doorgetrokken werd, dwars tegen de zwaartekracht in naar boven stromen en ook de stortbak besmetten. Daar kon je als net mens niet zomaar in gaan rondgraaien. En verder dat die wc in de buurt van een lunchroom was.

Ten derde dat het in Californië speelde en dat die staat ook in de titel voorkwam, Cnall-effecten in Californië maar dan anders, want die effecten waren immers in Casablanca, en toen ik voor dit artikel het verhaal wilde herlezen, haalde ik dan ook *Vreemd krakeel in Californië* uit de kast. Geen juwelendief, warenhuis of stortbak in te bekennen, het verhaal speelt zich in het filmmilieu af. Nog eens langs alle titels gegaan, en *Vreemd gespuis in een warenhuis* geprobeerd. En inderdaad, daar dook op bladzij 42 de stortbak op, althans, daar heet hij een trekbak. Goed, de klok had ik dus onthouden, maar waar de klepel hing was kennelijk slachtoffer geworden van allerlei associaties. Misschien had ik Californië, waar de zuster van mijn vader woonde, bij wijze van pars pro toto vereenzelvigd met de Verenigde Staten, zoals we (althans in het Westen des lands) ook wel Holland zeggen als we Nederland bedoelen; misschien was het de lunchroom California waar we in Madrid vaak kroketjes aten – hoe het ook zij, de onbetrouwbaarheid van het geheugen is er maar weer mee aangetoond en daarmee ook de noodzaak van het bewaren van papieren bronnen, en van oude versies van digitale bestanden, en van oude drukken.

En tot slot dat ik er helemaal niets aan vond. Of dat nu alleen door het graaien in de stortbak kwam weet ik niet meer, maar anders dan bij *Jip en Janneke*, *Bolke de Beer* of *Old Shatterhand* had ik in ieder geval geen enkele behoefte om de hele serie te gaan lezen. Ik zal er toch echt te jong voor zijn

geweest. Voor wie de serie niet kent: het gaat over twee Nederlandse HBS'ers Arie Roos en Jan Prins en hun Amerikaanse leeftijdsgenoot Bob Evers, en in *Vreemd gespuis* hebben de Nederlanders net hun eindexamen gehaald en zijn ze al in het bezit van een rijbewijs. Daar was zelfs *Abeltje* nog lang niet aan toe...

Hernieuwde kennismaking

Drie jaar later kregen de drie jongens een nieuwe kans. Ik las een van de eerste delen uit de serie, en was deze keer wel verslaafd. De openbare bibliotheek in Den Haag had deze boeken echter niet in de collectie, en net zoals ik om die reden eerder al gedwongen was geweest alle Karl Maypockets dan maar zelf te verwerven, kreeg of kocht ik tussen mei 1968 en Pasen 1971 de hele pocketserie, keurig in volgorde, alle 32. Ik kan dat zo nauwkeurig begrenzen omdat mijn moeder in bijna alle delen opschreef wanneer en van wie ik het had gekregen (ook bij de delen die ik mezelf cadeau deed). Wat mij aansprak waren de humor, de vaak ingenieuze oplossingen die de drie jongens voor allerlei problemen vonden en de vele technische details en weetjes. En natuurlijk dat deze eeuwige scholieren met en tegen volwassenen vochten en dan ook altijd wonnen, en daarbij auto's en boten bestuurden en allerhande wapens gebruikten. En ik was niet de enige fan: naar verluidt zijn er totaal vijf miljoen exemplaren verkocht, en na de 32 delen die Van der Heide zelf geschreven heeft, zijn er nog vier delen voltooid dan wel bewerkt door Peter de Zwaan die er bovendien nog 23 nieuwe aan toevoegde.

Geweerd

Er zijn zeker twee redenen te bedenken waarom Van der Heide geweerd werd uit de Openbare Bibliotheek van Den Haag. Wellicht deelden ze de mening van de Commissie voor Lectorbeoordeling van het Christelijk Jonge Mannen Verbond, dat zijn werk "opgeschroefd, onrecht en onwaar" zou zijn omdat "Alles måg! De stijl wemelt van grove en belachelijk overdreven opmerkingen. De situaties zijn vaak onzinnig." Aldus althans het programma *Andere Tijden: Bob Evers en de Schandalige Schrijver*, dat weinig kwaad in die kwalificaties ziet, en ook mij persoonlijk lijken het juist eerder aanbevelingen. Het programma vindt dan ook niet zozeer de vorm als wel de vent dubieus, en dat ligt dan weer aan zijn optreden in de Tweede Wereldoorlog. Willy van der Heide is een pseudoniem dat Willem van den Hout pas na de oorlog zou gebruiken – in de oorlog schreef hij vooral als Willem W. Waterman. Dat hij, zoals hij later beweerde, in opdracht van het verzet geïnfiltreerd zou zijn in het Zwart Front van Arnold Meijer en later in het door de Duitsers als soort verzetsblad opgezette *De Gil* is nooit bewezen. Dat hij er lid van was geweest en had kunnen blijven schrijven wel. Hij heeft na de oorlog drie jaar gevangen gezeten, maar is nooit veroordeeld. Wel ontzegde de Raad voor de Perszuivering hem voor 10 jaar het recht op journalistieke arbeid. Hij had dan ook alle tijd om het feuilleton *Een overval in de lucht*, dat in 1943 in *Jeugd* was verschenen, uit te bouwen tot een serie van uiteindelijk 32 boeken, die van 1949 tot en met 1963 verschenen, ruim twee per jaar dus.

Gewaardeerd

De boeken hebben mij zeker beïnvloed. Zoals nu in commerciële televisie product placement plaats vindt, (ik hoor net dat in de soap *GTST* één van de hoofdpersonen een milieublogster als vriendin krijgt zodat de ideeën van de nieuwe sponsor Urgenda ook buiten de VPRO ingang krijgen) zo deed Van der Heide dat zeventig jaar geleden al in zijn boeken. Jan Prins haalde bijvoorbeeld in de eerste delen een groot deel van zijn kennis uit de *Encyclopaedia Britannica* die hij thuis van A-Z doorlas, en zo las ook ik eerst *Elsevier's jeugdencyclopedie* en later een eendelige *Winkler Prins* van begin tot einde. Ook andere sluikreclame trof doel: mijn antracietgrijze wollen broeken waren en zijn nog steeds veelal van Daks, ik werd fan van de Dutch Swing College band voor ik ook maar enige muziek van hen had gehoord en ik had graag London Tonic gedronken als ik het niet zo vies bitter had gevonden. En ik houd nog steeds van Droste-flikken.

Vreemd genoeg heb ik de eerste 21 delen gelezen zonder me te realiseren dat ik al eerder over deze drie hoofdpersonen had gelezen. Pas toen ik in de zomervakantie van 1970 *Vreemd gespuis* in een warenhuis las, realiseerde ik me dat dit hetzelfde boek was dat ik drie jaar eerder mopperend terzijde had geleegd. Deze keer genoot ik er van.

Michiel

Na die vakantie ging ik naar het Gymnasium Haganum, en mijn klasgenoot Michiel van den Hout bleek de jongste zoon van de schrijver van mijn favoriete serie te zijn. Als ik weleens bij hem ging spelen, was zijn vader nooit thuis: die woonde en werkte meestentijds in een woonboot in een van de Amsterdamse grachten. Ik vond dat niet vreemd. Toen we nog in Spanje woonden had ik mijn moeder wel eens verteld dat ik later drie huizen wilde: één voor mezelf, om rustig te kunnen lezen, één voor mijn vrouw en de kinderen en één waar ik met mijn vrienden kon spelen (ze beweerde later dat ik "vriendin" zou hebben gezegd maar dat moet een

Freudiaanse verhooring zijn geweest) dus dit leek me een buitengewoon benijdenswaardige constructie. Michiel nam mij een keer in een vakantie mee daarnaartoe, en zo mocht ik dan eindelijk met hem kennismaken. Hij was een ontzagwekkende boomlange man die de indruk wekte het goed naar zijn zin te hebben zolang hij maar kon bepalen wat er gebeurde. Ik kan me niet herinneren dat we het over zijn werk hebben gehad. Ik denk dat ik te zeer onder de indruk was om mijn bewondering en plezier in zijn boeken te tonen, en hij was zelf al lang klaar met de serie, lag alleen nog overhoop met de uitgeverij over de delen 33-36.

De volgende avond gingen we met de trein terug naar Den Haag, en pa Van den Hout ging mee. Als ik het me goed herinner hadden we de trein die in Hoek van Holland aansluiting op de nachtboot had, en als internationale trein was er een restauratierijtuig waar we aan een tafeltje plaats namen. Op een gegeven moment kwam een conducteur voorbij die hem (of een medepassagier, dat weet ik niet meer) op het één of ander aansprak, waarna hij met luide stem (in zijn geval een tautologie) tussenbeide kwam en zijn betoog afsloot met de woorden dat sommige mensen denken dat ze alles mogen zeggen alleen maar omdat ze een pet op hebben. Op zichzelf is dat geen geestige opmerking, maar wel als hij gebezigd wordt door iemand die zelf zijn eigen gezag mede ontleent aan de schipperspet die hij (als kapitein van een woonboot) draagt. Gelukkig zag de conducteur er ook de humor van in en konden we rustig doorreizen naar station Hollands Spoor.

Daar namen we een taxi. Michiel en ik zaten achterin, zijn vader naast de chauffeur. Toen we bij een stoplicht links van een andere auto moesten wachten draaide meneer Van den Hout zijn raampje naar beneden. De bestuurder van onze buurauto aankijkend en gebarend dat hij dat ook moest doen. "Hé," brulde hij, "jij daar, jij hebt zeker een prachtige vrouw?" Enigszins verbouwereerd beaamde onze buurman dat. "Dat dacht ik al. De mooiste vrouwen trouwen met de lelijkste mannen en jij bent de lelijkste man die ik ooit heb gezien!" Tevreden draaide hij zijn raampje weer omhoog. Gelukkig sprong het licht op groen en reed de taxichauffeur vlot weg, onze buurman in nog grotere staat van verwarring achter latend.

Ik geloof niet dat ik ooit iemand anders ben tegengekomen die ongestraft zulke scherpe dingen kon zeggen. Of waren ze juist zo bot dat niemand zich er aan kon snijden? Nee, het was de manier waarop hij het zei, en de bulderende lach die er op volgde die er voor zorgde dat hij er mee weg kwam. Zoals Henk van Gelder in een artikel op de achterpagina van *NRC Handelsblad* van 2 april 1985 schreef: "Kan iemand op een leuke manier fout zijn geweest?"

In veel verhalen over hem lees je terug dat hij het niet kwaad meende, maar wel graag provoceerde.

Als ik aan mijn bezoek terugdenk (met alle reserves aangaande het geheugen) dan staat me bij dat Michiel en ik eigenlijk nog een nacht in Amsterdam zouden blijven, maar dat ik vrij laat te kennen gaf dat ik de onverwarmde achterkooi 's nachts toch wel erg koud had gevonden en nauwelijks had geslapen, waarna hij vroeg of ik dan liever terug huis wilde. Toen ik dat schoorvoetend beaamde gooide hij zijn eigen plannen om, en ging met ons mee terug – het was al vrij laat en het leek hem, vermoed ik, niet verantwoord ons ongebeleid op de trein te zetten.

Opnieuw herlezen

Inmiddels heb ik *Vreemd gespuis* opnieuw gelezen, en ook een deel van het vervolg (*Wilde sport om een nummerbord*). De boeken zijn uit 1957 en spelen in een Amerika waar in verschillende (vooral zuidelijke) staten nog rassenscheiding was. Is daar iets van terug te vinden? Als de jongens in een politiecel zitten en iemand horen zingen lezen we:

Ergens, aan het einde van de loopgang tussen de reeksen traliedeuren, begon een neger zacht en melodieus te zingen. Jan Prins, een der twee enige Hollanders in het cachot, legde zijn handen om het koude staal van twee celspijlen en luisterde. De neger zong:

"One sunny day – in the month of May a burly bum came hiking..."

Het was zonder enige twijfel een neger, die daar zong. Alleen negers hadden zulke warme, smeulige basstemmen. De zware, volle tonen, die in een brede borstkas schenen mee te dreunen, rolden door de lange, holle ruimte met het soort van prachtige galm die je ook kreeg bij het zingen in een badkamer.

Ik denk niet dat je nu nog zo zou schrijven, maar het zijn vrij onschuldige stereotypen, ook al kloppen ze niet (ik luister nu naar blues gezongen door Thomas Quasthoff en kan echt niet horen of hij zwart of blank is – alleen dat hij een heel licht Duits accent heeft en meer een bariton is).

Over blanke Amerikanen heeft hij ook zo zijn mening:

Daarna schoof het kleine jongetje de handen in de zakken van zijn spijkerbroek en wandelde parmantig voor Jan uit, de zonneschijn in, met die vroegrijpe, een beetje aapachtige volwassenheid die bijna alle jonge Amerikaanse kinderen kenmerkt. Jan dacht daarover na terwijl ze terugliepen naar de hoofdstraat. Amerikaanse kinderen van drie, vier, vijf of zes jaar leken allemaal veel pienterder dan Europese kinderen. Maar daarna schenen ze stil te blijven staan en hoe ouder ze daarna werden, hoe stommer ze leken in vergelijking met Europeanen.

Heb ik mij daar ook door laten beïnvloeden? Ik denk het niet. Ook toen al zag ik mensen vooral als individu en niet zozeer als vertegenwoordiger van de een of andere identiteit, zoals we dat nu noemen, en dat hij Amerikanen vaak als naïef en Nederlanders als ingenieus afschilderde viel me misschien wel op, maar het stoorde me niet (ik ben dan ook Nederlander en geen Amerikaan). Ik had, zoals gezegd, meer oog voor de slimme oplossingen die vooral Arie Roos voor allerlei situaties wist te bedenken en voor de humor:

“Bent U Walter Kettering?” vroeg de man met de vilthoed.

“Dat klopt,” antwoordde Kettering, op ietwat verbaasde toon, want dat was wel de allerlaatste vraag die hij had verwacht.

O, dan moet ik u niet hebben,” zei de man met de vilthoed. Hij keerde zich op zijn hakken om en klom weer in de onbekende auto, die op hetzelfde moment een straal gas kreeg en op volle snelheid wegreed. Kettering zat de snel kleiner wordende wagen na te kijken met een gezicht of hij aangesproken was door een Frans sprekende groene baviaan.

ook al ging die vaak ten koste van de dikkere medemens (waar ik mezelf ook onder schaarde):

Cassidy schoot nu overeind en begon zich onmiddellijk te gedragen zoals alle sheriffs uit de cowboyboeken die hij gelezen had. Hij schopte zijn stoel achter zich weg, graaide met één hand de leren lus van zijn revolverkoppel van de tafel, zette de andere vette hand op de vensterbank en wilde zo, behendig, naar buiten wippen. In zijn dromen had hij dikwijls zichzelf zo naar buiten zien wippen; met één hand op de vensterbank; zó dikwijls, dat hij al aan die behendigheidsstoer was begonnen vóór hij besepte dat luie mensen van tweehonderdvierentachtig pond zich beter kunnen bezinnen voor ze aan zoiets beginnen. Zijn enorme zitvlak verhief zich juist niet ver genoeg en raakte de vensterbank; hij maakte een kwartslag om, met het gezicht naar beneden en rolde zijn kantoorraam uit gelijk een logge meelzak die een venster wordt uitgewenteld.

Onder dat politonele raam was een bloemperk met geraniums en de dikke sheriff kwam daar languit in terecht met een smak waarvan de huizen in Cooper's Valley merkbaar op hun grondvesten sidderden. Toen Cassidy opstond, was de indruk van zijn machtig lichaam duidelijk te zien in de pas besproeide aarde en de geraniumblaadjes kleefden aan hem of hij met bloemconfetti was bestrooid.

Diederik Gerth van Wijk

Bronnen:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Bob_Evers-serie

https://nl.wikipedia.org/wiki/Willem_van_den_Hout

<http://www.npogeschiedenis.nl/andere-tijden/afleveringen/2001-2002/Bob-Evers-en-de-Schandalige-Schrijver.html>

Henk van Gelder, 'Twee zielen en een onduidelijke gedachte: De mystificaties en leven en schrijven van Willem W. Waterman', NRC Handelsblad, 2 april 1985

Willy van der Heide, *Vreemd gespuis in een warenhuis*. N.V. Uitgeverij. De Eekhoorn, Harderwijk, 3e druk, 1968.

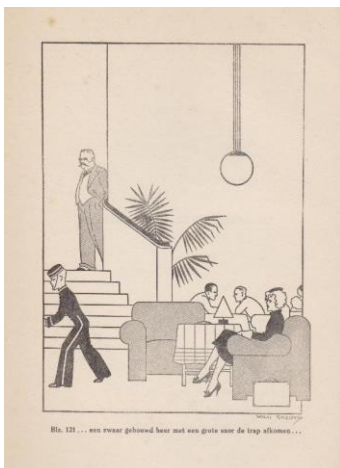
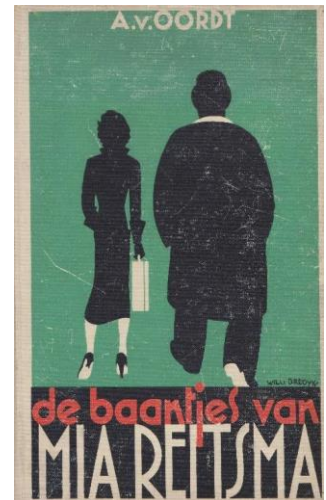
Willy van der Heide, *Wilde sport om een nummerbord*. N.V. Uitgeverij. De Eekhoorn, Harderwijk, 6e druk, 1970.

Boekbespreking *De baantjes van Mia Reitsma*

Dit boek, geschreven in 1936, ademt duidelijk de sfeer van de crisisjaren. De hoofdpersoon, Mia woont bij haar alleenstaande vader, nadat haar moeder vier jaar eerder vrij plotseling is overleden. Haar oudere zus is getrouwd en naar Indië vertrokken en haar broer studeert in een andere stad. Zelf volgt ze na de HBS een MO-opleiding Duits. Haar vader is professor en erg verstrooid. Mia verzorgt het huishouden en helpt ook bij de boekhouding. Op een kwade dag komt er een brief uit Indië dat haar zwager ontslagen is en financieel geholpen moet worden. Ook de studie van haar broer kost veel geld. Er blijkt niet genoeg geld over te zijn om met vader in het grote huis te blijven wonen. Als oplossing besluiten ze het huis te gaan verhuren tot er weer betere tijden komen. Vader gaat zolang in een pension, de meubels worden opgeslagen en Mia mag in het tuinhuisje van de ouders van haar vriendin gaan wonen. Ze wil haar eigen kostje gaan verdienen en laat haar opleiding daarvoor schieten. Dan blijkt hoe moeilijk het is om in 1935 werk te vinden. Ze schrijft op allerlei advertenties, maar krijgt amper antwoord. Ook gaat ze naar een oudtante om raad en voorspraak om aan de slag te komen. Tevergeefs.

De moeder van haar vriendin helpt haar aan babysitadressen, waar ze echter maar weinig mee verdient. Om aan extra inkomen te komen, gaat ze voor een firma enveloppen adresseren, een werkje dat ontzettend tegenvalt en als een van haar babysit kinderen haar een 'handje helpt' door bij het schrijven de plaatsnamen te verwisselen, wordt ze ontslagen. Nu zet ze zelf een advertentie, waarop ze wordt aangenomen als secretaresse van een Duitse heer met vage handel. Met veel moeite typt ze brieven voor hem (ze kon nog helemaal niet typen) en gaat ze mee op reis. Intussen schrijft ze 's avonds kinderverhalen, die ze opstuurt naar diverse weekbladen, vooreerst zonder resultaat. Als ze met haar Duitse werkgever in een hotel in het buitenland verblijft, neemt deze de benen en staat ze weer op straat. Dan gaat ze via de moeder van haar vriendin bij een gezin in de huishouding werken als een soort liefdadigheidsondersteuning. Daar beleeft ze natuurlijk ook weer van alles, maar vooral gaat ze zich nog meer toeleggen op het verhaaltjes schrijven. Met steeds meer succes. Haar opleiding MO Duits laat ze dan maar schieten. Na een paar maanden is ze niet meer nodig in het gezin, maar de hele situatie verandert.

In de loop van het verhaal komt er namelijk ook nog een vrijer op de proppen, de zoon van een vriend van vader. Door een oude oom krijgt de broer in Indië een goede baan, de huurders gaan het huis weer uit en als vader plannen heeft om zijn zoon in Indië te gaan bezoeken, besluiten Mia en haar verloofde te gaan trouwen en in het oude huis te gaan wonen. Hij heeft een fabriek in hoeden en linten die goed loopt en ze hoeft niet meer te werken! Of ze doorgaat met verhaaltjes schrijven vertelt het verhaal niet, maar dat hoop ik maar! Ondanks alle moeilijke situaties is het boek met humor geschreven. Vooral de verschillende types waarmee Mia te maken krijgt zijn met verve omschreven en ook de sinterklaasviering is een lollige boel, de financiële toestand ten spijt. Zoals in veel boeken uit deze periode, en ook net na de oorlog wordt er veel aandacht besteed aan wat er gegeten wordt. Lang niet altijd is er een warme maaltijd (vervangen door brood met tevredenheid of corned beef) en bij gezelligheid horen altijd vele gebakjes. De suiker is duur en een kopje koffie een traktatie.

De schrijfster, Ada van Oordt, is geboren in 1902 en was de eerste vrouw van A. D. Hildebrand. (getrouwd in 1930) Volgens een artikel in *"Berichten uit de wereld van het oude kinderboek"* van september 2012 heeft hij haar naam gebruikt als pseudoniem. In onze collectie hebben we op haar naam nog de titels: *Hoe een Chineesje keizer werd*, *Els neemt de leiding*, *De grote verandering* en *Waarom zou ik?*

Willi Bredijk, de illustratrice, heeft meerdere boeken voor uitgeverij Valkhoff & Co van omslagen en plaatjes voorzien, maar er is over haar leven weinig te vinden. Ze illustreerde onder meer *Het geitenweitje* van Emmy Belinfante-Belinfante en verschillende boeken van Louisa Alcott. Haar tekeningen zijn compact en gestileerd, geïnspireerd door 'De Stijl'.

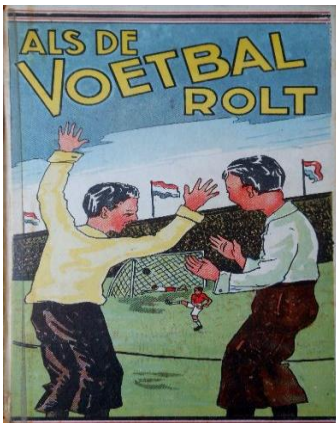
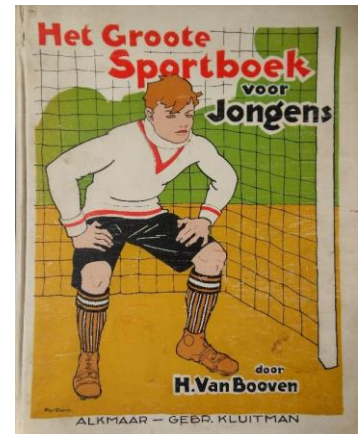
Lot van den Akker

Assorti: 't Maakt niet uit hoe hoog 't gras staat, als de bal maar rolt

Het WK voetbal in Rusland staat nog op veler netvlies gebrand. Een bijdrage over deze volkssport aan de hand van jeugdliteratuur is dus niet vreemd. Ik ga op zoek in mijn collectie en heb binnen de kortste tijd de benodigde voetbalboeken gevonden. Er ontstaan twee stapeltjes.

Boeken die er pico bello uitzien, niet of nauwelijks beschadigd, en andere met een goedkoop, saai en versleten aanzien. Een stapeltje A-boeken en een partijtje B-keus zeg maar. De boeken zijn geschreven in de periode begin jaren 30 tot medio jaren 60, wanneer voetbal in ons land enorm populair geworden is. De rijke oogst aan jeugdboeken van het genre voetbalverhalen zal dan ook geen verbazing wekken. Toch is hun aantal gering wanneer we het afzetten tegen de hoeveelheid die in de decennia daarna geschreven is.

Veel boeken van het stapeltje B-keus zijn aaneenschakelingen van clichés en gemaakt volgens een bepaald recept. Dit houdt in dat je er maar één van gelezen hoeft te hebben om het genre te kennen. De titels spreken boekdelen: *Het winnende doelpunt*, *Het beslissende schot*, *Doelpunten maken*, *Koning Voetbal*, *Het reddende doelpunt* en *Als de voetbal rolt*. Desondanks kan het voorkomen dat zo'n boek een aardig verhaal oplevert. Laatstgenoemde titel is hiervan een voorbeeld. De A-boeken hebben meer te bieden dan enkel voetbal. Ook de illustraties maken hier het verschil. Als blikvanger van dit artikel heb ik de stoere doelman op de bandtekening (Pol Dom) van *Het groote sportboek voor jongens* gebruikt. Geen voetbalboek, maar een mooi jeugdboek over sport inclusief voetbal. Het gaat over de Olympische sporten, waarvan voetbal er sinds 1908 officieel een is, en verscheen ter gelegenheid van de Spelen van 1928 in Nederland.

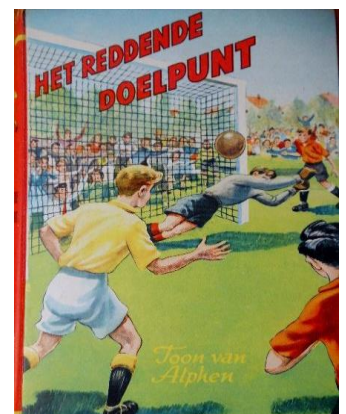

Als de voetbal rolt. Op de titelpagina vinden we alleen de titel en de vermelding Serie V.B. Geen auteur, geen jaartal, noch uitgeverij. Het papier is van een beroerde kwaliteit. Band en binnenwerk worden met vergeeld plakband bijeengehouden. Het voorplat laat een illustratie zien waarover de meningen uiteen zullen lopen. Hetzelfde geldt voor de twee plaatjes binnenin. Hebben we hier te maken met een zogeheten fabrieksboek? En toch is het lezenswaard, met name door het aardige tijdsbeeld dat naar voren komt. We lezen het verhaal van een stel Deventer schooljongens. Bij de ouders van een vriendje luisteren ze naar een verslag van Holland-België, vanuit het Nederlandsch Sportpark in Amsterdam. Han Hollander is de verslaggever en de heer Vogt, voorzitter van omroep AVRO, houdt een inleidend praatje. De jongens zijn ooggetuige van de topper Go Ahead-Tubantia en richten een schoolelftal op, met de naam D.K.E. (Deventer Koek

Eters). Op schoolreis gaan de jongelui naar het pas geopende (1928) Olympisch Stadion. Veel bekende namen in dit boek: Bep Bakhuys, Puck van Heel, Kick Smit en keeper Leo Halle, evenals Han Hollander Deventer(r)naar.

Het reddende doelpunt, een puntgaaf gebleven uitgave van Mulder en Zoon, uit 1954, door Toon van Alphen (pseudoniem van H.P. van den Aardweg, die nog tien andere pseudoniemen heeft). Een wondertje, dit boekje. Mijn meeste Mulders zijn namelijk in matige tot slechte staat. Dit verklaart de keuze voor dit B-boek. De stuwende kracht achter E.J.V. (Eikenoordse Jonge Voetbalvrienden) is Berg van Reimerswaal. Deze aristocraat prent de boys in dat het bij een teamsport aankomt op drie dingen: samenspel, samenspel en samenspel! En zo kon het gebeuren dat een 2-0 achterstand bij rust werd omgebogen tot een 3-2 overwinning. De derde treffer kwam in de laatste minuut!

De avonturen van een voetbal, 1948, Johan Blinxma, uitgave L.J. Veen, antropomorfistische vertelling. Hoofdpersoon is Tjoep, een lederen voetbal, die zijn belevenissen vertelt aan de schrijver van dit leuke boek. Ook hier de vaste ingrediënten van het genre, zoals een Nederland-België, ellenlange wedstrijdverslagen en namen van bekende Hollandse voetballers als Piet Kraak en Kees Rijvers. Verder lezen we dat een 'leren monster', zo wordt de

voetbal genoemd, bestaat uit veertien aan elkaar gestikte stukjes leer, die als omhulsel dienen voor de gummi binnenband. De moderne illustraties van Rein van Looij zijn een lust voor het oog.

In een ander boek, *De voetbalclub van Ratje Verheul* (J.P. Baljé, 1947, ill. Jan Lutz), lezen we hoe een leren kick de geest gaf en naar de fietsenmaker moest om geplakt en opgepompt te worden. Lange tijd was het gewoonte om naar een voetbalwedstrijd te gaan kijken zonder entree te betalen. Net als in andere voetbalboeken proberen Ratje en z'n kornuiten het veld op te 'piepen', via gaten in de omheining. Het laatste deel van de tweede helft had je de meeste kans. Het bordje Afgelast stond in de etalage van de cigarenwinkel (met c). Tja, wat moest je dan op zondagmiddag? Evenals in de andere boeken wordt er een nieuwe vereniging opgericht. E.M.M. moet voortaan wedijveren met Concordia. Kort daarna fuseren beide clubs. De meeste komen voort uit buurtverenigingen en scholen, waar een enthousiaste onderwijzer de drijvende kracht is. De wonderlijkste namen kom je tegen. WGD MNO (wij geven de moed nooit op) en WZOD (winnen zij ons doel). In Ratje Verheul komt ook B.B.B. voor, een troepje straatjongens met de twijfelachtige naam Blanke Bloed Bende.

De vermaarde radioreporter Han Hollander (+1943, Sobibór) vertelt in *Het bruine monster* zijn eigen voetbalverhalen. Hij doet dat in een mooi verzorgde reclame-uitgave (niet te verwarren met fabrieksboeken) van beschuitfabrikant Paul Kaiser eind jaren 30. De geestige verhaaltjes, met dito karikaturen van Jan Wijga, vormen een juweeltje.

De voetbal, 1947, H. Hoogeveen, Jan Haan, Groningen. Met medewerking van hun meester weten de jongens een echte leren bal bij elkaar te sparen. Dezelfde onderwijzer wijst hen er ook op dat de voetbal geen afgod mag worden. Eerzucht en heldenverering zijn uit den boze en op zondag, de rustdag, wordt niet gevoetbald! Behalve voor een bal moet voor voetbalschoenen gespaard worden. Maar eerst een fiets, want hoe moet je anders van huis naar de Ambachtsschool? De illustraties van Jan Lutz zijn stoer, hoekig, allesbehalve lieflijk, en onmiddellijk herkenbaar als de zijne.

De crack van Victoria, Fenno Schoustra, tekeningen R. van Giffen. Hoofdpersoon Leo Leenders, de nummer 9 en aanvoerder van Victoria, zou niemand minder zijn dan Abe Lenstra, de legendarische voetballer uit Friesland. De illustrator heeft Abe met zijn kuifkapsel goed in beeld gebracht. Ook in dit boek weer veel aandacht voor de derby der lage landen Nederland-België. Jammer genoeg kon de gedenkwaardige zege op Duitsland van 1956, waarin 'us Abe' beide goals maakte, net niet meer in dit boek uit 1957 worden verwerkt.

Bram van IJperen

Colofon

Stichting 't Oude Kinderboek
p/a Het Stadshuus
Markt 3
7241 AA Lochem
info@stichtingtoudekinderboek.nl
www.stichtingtoudekinderboek.nl
ISSN 1873-9474 (gedrukt)
ISSN 2211-7989 (online)
IBAN NL18 RABO 0140 7488 65

Doelstelling

Het verzamelen, bewaren, ter inzage geven, uitlenen van en informeren over in principe niet recent verschenen kinder- en jeugdliteratuur, in het bijzonder uit het Nederlandse taalgebied.

StOK is een culturele ANBI

Stichting 't Oude Kinderboek heeft ernaar gestreefd om de rechten betreffende de illustraties en de afbeeldingen te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten hierop te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot Stichting 't Oude Kinderboek wenden. Zonder toestemming van StOK mag niets uit de artikelen worden overgenomen. Heeft u naar aanleiding van de nieuwsbrief vragen of opmerkingen, dan kunt u ons [mailen](mailto:) of bellen.

